

СТАН РИНКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ У НОВІТНІХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Р.Й. Бачо, кандидат економічних наук.
Закарпатський угорський інститут ім. Ф. Ракоці II

© Бачо, Р.Й., 2014.

Стаття отримана редакцією 15.10.2014 р.

Вступ. Оцінка функціонування регіональних ринків небанківських фінансових послуг України набуває особливої актуальності, адже регіони стають системоформуючими чинниками економічного зростання держави. Особливої уваги потребують ті з них, які були примусово відібрані в Україні всупереч нормам міжнародного права. На особливу увагу заслуговує функціонування небанківського фінансового ринку, котрий у період, що передував анексії, виявляв динамічне зростання. На сьогодні важливо визначити, які ж зміни відбулися на цьому ринку за рік перебування під іншою юрисдикцією.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Вивченню розвитку регіональних ринків присвячено наукові праці М. Долішнього, О. Комеліної, В. Мікловди, М. Лендела, А. Мокія, С. Писаренко, З. Варналія й інших. Особливості розвитку регіональних страхових ринків розглядалися у працях О. Барановського, Н. Внукової, М. Тимчак, Н. Пойди-Носик, О. Залетова й інших. Особливості розвитку кредитного кооперування в регіонах досліджували у своїх доробках такі науковці як В. Гончаренко, А. Пожар, О. Грищенко, Б. Дадашев, О. Хомутенко й інші. У цілому, проблематикою розвитку ринку небанківських фінансових послуг займаються Н. Внукова, В. Левченко, О. Жихор, О. Вовчак, О. Барановський та інші. Аналіз робіт зазначених вище авторів дозволяє зробити висновок про достатню глибину дослідження, присвяченого оцінюванню регіонального ринку небанківських фінансових послуг, особливо акцентуючи увагу на сучасному стані його розвитку в АР Крим та м. Севастополі.

Постановка завдання. Метою наукової роботи є оцінка та аналіз функціонування небанківського фінансового ринку АР Крим в умовах перебування під юрисдикцією РФ. Об'єктом дослідження є регіональний ринок небанківських фінансових послуг в АР Крим. Завдання, що ставиться у роботі, полягає у порівнянні основних показників функціонування ринку небанківських фінансових послуг АР Крим у період до та після анексованої і визначенні особливостей його функціонування.

Основний матеріал та результати. Новітні умови, в яких опинилося населення АР Крим, у т.ч. і м. Севастополь, а також суб'єкти господарювання істотно впливають на подальший розвиток небанківського фінансового ринку півострова. Станом на початок 2014 р. на території АР Крим було зареєстровано в Державному реєстрі фінансових установ України 43 фінансові установи та 323 їх відокремлених підрозділів (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість небанківських фінансових установ на території АР Крим
(станом на початок 2014 р.) та їх питома вага в Україні*

№	Вид фінансової установи	АР Крим	м. Севастополь	Усього по АРК	Україна	Частка АРК, %
1	Страхова компанія, од.	6	1	7	407	1,7
2	Структурний підрозділ страховика, в т.ч.	69	20	89	2332	3,8
2.1	Філія	29	7	36	1029	3,5
2.2	Дирекція	12	3	15	244	6,1
2.3	Відділення	13	7	20	855	2,3
2.4	Представництво	15	3	18	204	8,8
3	Кредитна спілка	24	17	41	624	6,6
4	Структурний підрозділ кредитної спілки	9	2	11	614	1,8
5	Недержавний пенсійний фонд	1	-	1	81	1,2
6	Інша фінансова установа	13	11	24	1001	2,3
7	Усього фінансових установ	43	29	72	2113	3,4
8	Усього структурних підрозділів фінансових установ	323	61	384	7831	4,9

* Складено та розраховано автором на основі джерел: [4].

У м. Севастополь було зареєстровано 29 фінансових установ та 61 їх структурний підрозділ. Таким чином, на території АР Крим і м. Севастополь було зареєстровано 72 фінансові установи та 384 структурних підрозділи небанківських фінансових установ.

Дані наведеної вище таблиці 1 свідчать про те, що на території АР Крим до моменту анексії було зареєстровано 3,4% небанківських фінансових установ України та 4,9% їх структурних підрозділів. Система кредитної кооперації півострова у кількісному вимірі складала 6,6% всіх КС України й об'єднувала 19,5 тис. членів, з яких 1,07 тис. осіб мали депозитні вклади та 5,7 тис. осіб – діючі кредити. Активи кредитних спілок склали 106,3 млн грн. У системі недержавного пенсійного забезпечення брали участь 4,2 тис. кримчан, активи єдиного недержавного пенсійного фонду в АР Крим «Чорноморнафтогаз» склали 6,2 млн грн.

Одними з найбільших учасників ринку небанківських фінансових послуг півострова були страхові компанії, яких на початок 2014 р. налічувалося 7 ризикових страхових компаній (СК) («Ангарант», «Адміралтейська», «Європейський вибір», «Кримська страхова компанія», «Крим-Афес», «Кримський страховий альянс» і «Юпітер-М»), активи регіональних СК становили 204 млн грн, ними було зібрано 50,5 млн грн страхових премій і здійснено страхових відшкодувань на суму 4,9 млн. грн. [5]. Крім регіональних страхових компаній на території АР Крим та м. Севастополь діяли страховики з інших регіонів України через широко розгалужену мережу структурних підрозділів, яких налічувалося 89 од. Через ці структурні підрозділи ними було зібрано 152,2 млн грн премій та виплачено 48,5 млн грн відшкодувань. Таким чином, на території АРК страховими компаніями в цілому було зібрано 202,7 млн грн страхових премій та виплачено 53,1 млн грн страхових відшкодувань.

На території АР Крим виник дуалізм нормативно-правового забезпечення діяльності фінансово-кредитних установ: з одного – на всіх учасників поширюється законодавство України, з другого боку в примусовому порядку імплементується законодавство РФ для всіх учасників ринку.

Вітчизняний законодавець доречно наголошує, що новітні умови функціонування регіональної економіки півострова порушує умови функціонування фінансових установ, що у свою чергу призводить до виникнення загрози інтересам учасників ринку фінансових послуг. Нemoжливість виконання зазначеними фінустановами законодавства України сприятиме розбалансуванню єдності ринкового механізму.

З урахуванням новітніх викликів функціонування ринку небанківських фінансових установ на території АР Крим та м. Севастополь і з метою захисту інтересів споживачів фінансових послуг, недопущення порушень фінансовими установами та/або відокремленими підрозділами фінансових установ, які розташовані та/або здійснюють свою діяльність на цій території, законодавства України, що регулює діяльність з надання фінансових послуг, Національна комісія, яка здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, прийняла рішення про припинення діяльності небанківських фінустанов на території півострова [2; 5]. Фінустановам і їх структурним підрозділам було надано можливість змінити місцезнаходження на материковій частині України. Якщо ж вони не змінюють своє місцезнаходження, то фінансові установи, повинні звернутися до Нацкомфінпослуг із заявою про виключення інформації про фінансову установу та/або відокремлений підрозділ фінансової установи з Державного реєстру фінансових установ у зв'язку з припиненням надання фінансових послуг і заявою про анулювання ліцензії.

Таке рішення Нацкомфінпослуг було реакцією на прийняття в РФ федерального закону «Про особливості функціонування фінансової системи Республіки Крим та міста федерального значення Севастополь на перехідний період» [3], в якому були зазначені основні вимоги для функціонування цих установ на період до 2015 року.

Так, небанківські фінансові установи, котрі мають українську ліцензію або дозвіл, що діють на 16 березня 2014 року, і місцем знаходження яких є територія Криму або Севастополя, а також організації, що мають таку ліцензію, але діють у Криму і Севастополі через філії чи відділення, можуть продовжувати роботу до 1 січня 2015 року без отримання російської ліцензії, включення до держреєстру або вступу до саморегулювних організацій, дотримуючись відповідних умов. Водночас ці організації повинні були розмішувати отримані кошти та майно тільки в російських фінансово-кредитних установах.

Єдиний недержавний пенсійний фонд півострова отримав можливість здійснити державну реєстрацію у ЦБ РФ, самостійно визначивши організаційно-правову форму господарювання – у вигляді АТ чи неприбуткової комерційної організації. Інші небанківські фінансові установи, що не здійснили перереєстрацію згідно з російським законодавством, повинні припинити свою діяльність. Небанківським фінансовим установам надано можливість створити некредитну фінансову організацію того ж виду, 100% якої буде належати одному або декільком таким фінустановам. Статутний капітал і власні кошти створюваної організації повинні відповідати російським вимогам для відповідного виду господарської установи.

Щодо проведення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВВТЗ) необхідно відмітити, що

автотранспортні засоби, які мають номерні знаки, видані МРЕО (в Україні), застраховані вітчизняними страховими компаніями. Водночас після перереєстрації таких автотранспортних засобів згідно із законодавством РФ вони отримують номерні знаки Росії. Таким чином, виникає парадоксальна ситуація: якщо транспортний засіб (ТЗ) отримує номерні знаки у РФ без відповідного зняття його з обліку в Україні, такий ТЗ вважатиметься викраденим і при спробі перетину кордону з Україною буде примусово вилучений. З метою запобігання таким ексцесам, власники ТЗ, що попередньо були зареєстровані в Україні, а надалі зареєструвалися згідно із законодавством РФ, можуть використати такі механізми:

1) при перетині кордону з Україною на стороні митного контролю в РФ автомобілі реєструються на виїзд з номерними знаками РФ, а при підході до митного контролю з Україною власники таких ТЗ змінюють номерні знаки на вітчизняні. Ця процедура повторюється й у зворотному напрямі.

Таким чином, при цьому механізмі власники ТЗ можуть подорожувати і за межі України без будь-яких санкцій. Водночас для таких подорожей власник ТЗ повинен придбати страховий поліс ОСЦПВТЗ як у вітчизняного страховика (для можливості перебування на території материкової України з вітчизняними номерними знаками), так і у некредитної установи РФ (для перебування на території півострова чи РФ).

2) здійснити зняття ТЗ з обліку в Україні, зареєструвавши їх згідно із законодавством РФ, повинні укласти договір ОСЦПВТЗ з некредитною установою РФ для можливості перебування на території півострова та РФ, а також придбати поліс «Зеленої картки» для можливості використання ТЗ на території України.

Звичайно, використання другого механізму є набагато дорожчим для власника ТЗ і, як зазначає статистика придбання «Зеленої картки» на території півострова в СК-резидентів РФ, нульовий рівень збору премій за цим видом страхування не свідчить про використання цього способу жителями Криму.

Третій спосіб використання ТЗ України на території РФ не передбачає реєстрації ТЗ відповідно до законів РФ. Так, власник ТЗ України повинен придбати поліс «Зеленої картки», що діє виключно на території Росії, Білорусії й Молдови (цей тип поліса є дешевшим від звичайного), і на основі нього пройти митний контроль при в'їзді на територію півострова. Недоліком цього механізму є обмеження перебування такого ТЗ на території півострова (чи всієї території РФ) не більше 90 днів.

Для укладення договору ОСЦПВТЗ жителі Криму і Севастополя в сучасних умовах можуть звернутися до небанківської організації, яка виконує всі необхідні вимоги, або до російського страховика, або у Всеросійський союз страховиків (ВСС).

Всеросійський союз страховиків прогнозував, що приєднання Криму до Росії збільшить сукупний обсяг премій російських страховиків на 1% (близько 9 млрд руб. (еквівалент 2,7 млрд грн) з огляду на істотну різницю в тарифах між українськими й російськими страховиками, а також появу в компанії більше 2 млн нових клієнтів [8]. Залишається незрозумілою методика оцінювання надходжень страхових премій спеціалістами РФ, адже у 2013 р. на півострові було зібрано, як уже було зазначено вище, 202,7 млн грн премій, що в 10 разів менше прогнозованого російськими експертами.

Зрозуміло, що такі планові показники не могли бути досягнуті, і фактичні дані про роботу страхових компаній на території півострова засвідчили хибність та невідповідність прогнозів реаліям сьогодення. Загальний розмір зібраних страхових премій на півострові за 9 міс. 2014 р. склав тільки 72 млн руб. [10], що на кінець 2014 р. складатиме в оптимістичному варіанті не більше 100 млн руб. (близько 30 млн грн). Фактично у 2014 р. страховий ринок АР Крим і м. Севастополь скоротився у більш ніж у 6 разів.

Слід відмітити, що між українськими та російськими страховиками існує суттєва різниця в страхових тарифах. Базовий коефіцієнт ОСЦПВТЗ для водіїв у Криму встановлено найнижчим у всій РФ – 0,6 з урахуванням невисокого рівня зарплат у Криму й Севастополі. Низький рівень доходів населення одночасно означає такий же попит на інші добровільні послуги страхування. Тому з 2015 року кримські автомобілісти не матимуть можливість вибору страховика, адже страховикам не вигідно продавати поліси через найнижчий у країні коефіцієнт. Причому страхове покриття є однаковим з іншими регіонами РФ.

Основним учасником ринку ОСЦПВТЗ Криму й Севастополя був Російський союз автостраховиків (РСА), що розпочав свою роботу на півострові з 5 травня 2014 року, відкривши представництво. На кінець 2014 р. він наявний у 16-ти містах півострова через офіси продажів страхових полісів ОСЦПВТЗ [8].

Застосування санкцій світової спільноти щодо тих СК, які здійснюватимуть діяльність на території АР Крим та м. Севастополь, стало стримуючим фактором для виходу на цей ринок провідних страхових компаній. У 2014 році почали фактично проводити страхову діяльність на території АР Крим 14 страховиків (з них 1 компанія зі страхування життя), а на території м. Севастополь – 8 (1 СК зі страхування життя). Найбільша частина премій – 41,9% валових премій – зібрана СК «Північна скарбниця», однак успішність діяльності останньої виглядає сумнівною внаслідок уведення ЦБ РФ наприкінці 2014 р. тимчасової адміністрації через

проблеми у її діяльності. Інші СК, що діють на території півострова, займають несуттєві позиції. Так, на страховому ринку АР Крим діють 14 СК, крім «Північної скарбниці» (займає 43,9% регіонального страхового ринку), серед них «Московія» (16,2%), «РСТК» (16,6%), «Центральне страхове товариство» (9,7%), «Кримська перша страхова компанія» (7,2%), інші 9 страховиків займають тільки 13,6%, в середньому по 1,5%. Це є свідченням їх номінальної присутності на ринку Автономної Республіки.

На регіональному страховому ринку м. Севастополь найбільшими учасниками є СК «Московія», яка займає 51,1% ринку, «Північна казна» – 28,1%, «Громадянський страховий дім» – 12,9% регіонального ринку. На інші шість СК припадає 7,9% ринку.

У цілому, на території півострова Крим на сьогодні діють дві страхові компанії зі страхування життя – СК «НСГ страхування життя» в АР Крим та «Ренесанс життя» в м. Севастополь, 14 ризикових компаній.

Великі страховики зі світовим ім'ям, що працюють із міжнародними партнерами й перестраховальниками, у Криму працювати відмовилися, навіть маючи в українських дочірніх компаніях сформовану клієнтську базу.

Основними напрямками діяльності РСА на території півострова стало здійснення компенсаційних виплат, забезпечення нових клієнтів бланками полісів ОСЦПВВТЗ та контроль у сфері технічного огляду [8].

За 11 місяців 2014 р. власники ТЗ на півострові, за даними РСА, уклали більш ніж 219 тис. договорів ОСЦПВВТЗ. Усього РСА здійснив більше 1000 виплат кримським автовласникам за зобов'язаннями українських страховиків на загальну суму 60,4 млн руб. [8].

Щодо структури зібраних премій у Криму та м. Севастополь слід зазначити, що в цілому за 9 міс. 2014 р. було отримано 72,2 млн руб. (еквівалент 2,4 млн грн) страхових премій, було укладено 37,8 тис. договорів страхування.

Таблиця 2

Загальні та прогнозні показники розвитку страхового ринку АР Крим та м. Севастополь у 2014 р. у розрізі видів страхування*

Регіон / Вид страхування	Фактичні показники за 9 міс. 2014 р.						Прогноз на 2014 р.
	Життя	Особисте	Майнове	Відповідальність	ОСЦПВВТЗ	Усього	
Страхові премії, тис. руб.							
АР Крим	4	5605	14088	2710	40768	63175	84233,3
м.Севастополь	72	206	2244	19	6492	9033	12044,0
Усього	76	5811	16332	2729	47260	72208	96277,3
Структура премій, %							
АР Крим	0,0	8,9	22,3	4,3	64,5	100,0	-
м.Севастополь	0,8	2,3	24,8	0,2	71,9	100,0	-
Усього	0,1	8,0	22,6	3,8	65,4	100,0	-
Кількість укладених договорів, од.							
АР Крим	1	7371	741	273	25127	33513	44684
м.Севастополь	14	421	196	9	3676	4316	5755
Усього	15	7792	937	282	28803	37829	50439
Середня вартість поліса, руб.							
АР Крим	4000	760	19012	9927	1622	1885	-
м.Севастополь	5143	489	11449	2111	1766	2093	-
Усього	5067	746	17430	9677	1641	1909	-
Середня вартість поліса, грн							
АР Крим	133,3	25,3	633,7	330,9	54,1	62,8	-
м.Севастополь	171,4	16,3	381,6	70,4	58,9	69,8	-
Усього	168,9	24,9	581,0	322,6	54,7	63,6	-

* Складено та розраховано автором на основі даних джерел [10].

На ОСЦПВВТЗ припадає 65,4%, причому у м. Севастополь цей показник складає майже 72%, а в АР Крим – 64,5%. Таким чином, на території півострова, як і до анексії, превалюють обов'язкові види страхування. Серед добровільних видів найбільшу частину складає майнове страхування, частка якого у м. Севастополь складає майже 25%, а АР Крим – 22,3%. Нині констатується надзвичайно низький розвиток ринку довгострокового страхування – частка премій зі страхування життя у м. Севастополь складає 0,8%, а в АР Крим – 0,01%.

Згідно з прогнозними розрахунками автора, у 2014 р. страховий ринок півострова становитиме 96,3 млн руб., або 3,2 млн грн, що складає лише 1,6% премій 2013 р.

Висновки. Таким чином, ринок небанківських фінансових послуг півострова Крим унаслідок анексії зазнав катастрофічних змін, що проявилось через припинення роботи всіх без

винятку вітчизняних фінансових установ і необхідність ліцензування діяльності нових відповідно до чинного законодавства РФ. Унаслідок того, що у 2014 р. всі вітчизняні банківські та небанківські фінансові установи залишили півострів, а за цей достатньо короткий час там почали провадити свою діяльність тільки страхові компанії й банківські установи РФ, фінансовий ринок характеризується тотальним скороченням надаваних послуг. Підтвердженням катастрофічного звуження ринку є скорочення кількості зібраних премій у 2014 р. на 98,4% порівняно з попереднім роком, водночас через неможливість швидкої адаптації до нових реалій на півострові відсутні ломбарди, кредитні спілки та фінансові компанії. Навіть функціонування пунктів обміну валют було зупинено. Фактично на сьогодні єдиними фінансовими установами півострова є страховики й банківські установи, що свідчить про обмеженість доступу споживачів до небанківських фінансових послуг. Подальші дослідження повинні спрямовуватися на оцінювання механізму державного регулювання функціонування діючих фінансових установ АР Крим і м. Севастополь.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко В.В. Вплив світової економічної кризи на діяльність кредитних спілок України / В.В. Гончаренко, О.Л. Климко, А.А. Пожар // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 4. – Т. 4. – С. 141 – 144.
2. Інформаційне повідомлення для споживачів фінансових послуг, у зв'язку із ситуацією, що склалася на території Автономної Республіки Крим і міста Севастополя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/news/623.html>
3. Закон РФ «Про особливості функціонування фінансової системи Республіки Крим та міста федерального значення Севастополь на перехідний період» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbnews.com.ua/ua/news/117396/>.
4. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/content/strahoviy-rinok.html>.
5. Особливості роботи фінансових установ під час анексії АР Крим <http://nfp.gov.ua/news/517.html?PrintVersion>
6. Пойда-Носик Н.Н. Страхове підприємництво регіону: сучасний стан і перспективи розвитку: монографія / Н.Н. Пойда-Носик, Р.Й. Бачо. – Ужгород: Мистецька Лінія, 2010. – 232 с.
7. Пойда-Носик Н.Н. Регулювання та безпека розвитку страхового підприємництва в регіоні: монографія / Н.Н. Пойда-Носик, Р.Й. Бачо, М.В. Тимчак. – Ужгород: Мистецька Лінія, 2012. – 256 с.
8. Российские страховщики так и не решились идти в Крым из-за опасения санкций [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://forinsurer.com/hotnews/15/01/15/32005>.
9. Страхування: теорія та практика: навчальний посібник / за заг. ред. д.е.н., проф. Н.М. Внукової. – 2-ге вид., перероб. та доп. – Харків: Бурун Книга, 2009. – 656 с.
10. Статданные страхования за 9 месяцев 2014 г. Центральный банк России [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.cbr.ru/sbrfr/contributors/insurance_industry/statistics/2014/2014_3.rar.

УДК 336.76:339.72(447.75)

Бачо Роберт Йосипович, кандидат економічних наук, доцент. Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці ІІ. **Стан ринку небанківських фінансових послуг автономної республіки Крим у новітніх умовах функціонування.** Оцінено стан функціонування ринку небанківських фінансових послуг Криму в умовах його анексії. Зроблено висновок про істотне звуження аналізованого ринку внаслідок виходу з нього всіх вітчизняних учасників, а також відсутність мотивації світових брендів у виході на страховий ринок півострова через дії санкцій світової спільноти.

Ключові слова: АР Крим і м. Севастополь, ринок небанківських фінансових послуг, анексія, санкції.

УДК 336.76:339.72(447.75)

Бачо Роберт Йосифович, кандидат экономических наук, доцент. Закарпатский венгерский институт имени Ференца Ракоци II. **Состояние рынка небанковских финансовых услуг автономной республики Крым в новейших условиях функционирования.** Оценено состояние функционирования рынка небанковских финансовых услуг Крыма в условиях его аннексии. Сделан вывод о существенном сужении анализируемого рынка вследствие выхода из него всех отечественных участников, а также отсутствию мотивации мировых брендов для выхода на страховой рынок полуострова вследствие действия санкций мирового сообщества.

Ключевые слова: АР Крым и г. Севастополь, рынок небанковских финансовых услуг, аннексия, санкции.

UDC 336.76:339.72(447.75)

Robert Y. Bacho, PhD, Associate Professor. Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian Institute. **Market conditions non-bank financial services Autonomous Republic of Crimea in the newest operating conditions.** The article presents the assessment of the non-banking financial services market functioning in the Autonomous Republic of Crimea under the conditions of its annexation. It's concluded that a significant narrowing of the analyzed market has taken place, due to the exit of all national participants from it and due to the lack of global brands' motivation in entering to the Peninsula's insurance market as a result of the international community's sanctions.

Keywords: Autonomous Republic of Crimea and Sevastopol City, non-banking financial services market, annexation, sanctions.